

КУЛЬТУРА САМОВИРАЖЕННЯ – ЧЕРЕЗ ХУДОЖНЮ ДІЯЛЬНІСТЬ

Особистий внесок нашого науковця в розробку дисертаційної проблематики полягає в тому, що нею висвітлено теоретико-методичні засади дослідження розвитку творчого самовираження зростаючої особистості; розкрито інноваційні форми, методи, прийоми оптимізації художньо-творчої діяльності дошкільників; проаналізовано проблему готовності майбутніх вихователів до розвитку творчого самовираження зростаючої особистості; актуалізовано підготовку майбутніх вихователів до розвитку культури самовираження зростаючої особистості; проаналізовано роль культури самовираження в особистісно-професійному становленні майбутнього вихователя; схарактеризовано особливості підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до творчості з орієнтацією на культуру самовираження суб'єктів освітнього процесу; представлено модель розвитку культури самовираження майбутніх вихователів у художній діяльності; висвітлено оптимізацію процесу розвитку культури самовираження здобувачів вищої освіти; наведено експериментальні ситуації щодо діагностики особливостей розвитку культури самовираження студентської молоді

у художній діяльності; об'єктивовано значення мистецтва в розвитку індивідуальної культури здобувачів вищої освіти; відображено зовнішні і внутрішні чинники розвитку культури самовираження майбутніх фахівців у художній діяльності; відрефлектовано розвиток особистості майбутнього вихователя ЗДО в концепції інноваційного функціонування системи вищої освіти; схарактеризовано критерії, показники та типи розвитку культури самовираження майбутніх вихователів ЗДО у художній діяльності; визначено ефективність моделі оптимізації процесу розвитку культури самовираження майбутніх вихователів ЗДО у художній діяльності; продемонстровано результати кількісно-якісного аналізу контрольного етапу експериментального дослідження.

Грунтовною і широкою була апробація результатів дослідження. Основні теоретичні та практичні результати дослідження, його концептуальні положення й загальні висновки обговорювалися на конференціях і семінарах: міжнародних – «Актуальні проблеми педагогічної освіти: європейський і національний вимір» (2016 р., м. Луцьк), «Актуальні проблеми сучасної дошкільної та вищої освіти» (2016 р., м. Варшава),

«Психологічна культура вчителя в контексті викликів сучасності» (2017 р., м. Тернопіль), «Актуальні проблеми педагогічної освіти: європейський і національний вимір» (2017 р., м. Луцьк), «Сучасна система освіти і виховання: досвід минулого – погляд у майбутнє» (2017 р., м. Київ), «Проблеми якості дошкільної освіти і професійної підготовки майбутніх педагогів у вищій школі» (2017 р., м. Одеса) «Розвиток професійної майстерності педагога» (2018 р., м. Тернопіль), «Актуальні проблеми педагогічної освіти: європейський і національний вимір» (2018 р., м. Луцьк), «Розвиток професійної майстерності педагога в умовах нової соціокультурної реальності» (2019 р., м. Тернопіль), «Актуальні проблеми дошкільної та спеціальної освіти» (2019 р., м. Рівне), «Сучасні стратегії педагогічної освіти в контексті розбудови суспільства сталого розвитку та євроінтеграції» (2019 р., м. Київ); всеукраїнській – «Зростаюча особистість у смислоціннісних обрисах» (2019 р., м. Київ); науково-звітних – у Кременецькій обласній гуманітарно-педагогічній академії імені Тараса Шевченка (2015–2019 рр., м. Кременець).

Необхідно зауважити, що матеріали кандидатської дисертації на тему «Розви-

ток творчого самовираження дошкільників у музичній діяльності», захищеної 2012 року, в докторській роботі не використано. Основний зміст і результати дисертації оприлюднено в 42 публікаціях, з яких: 1 – одноосібна монографія, 2 – колективних монографій, 1 – навчально-методичний посібник, 21 – в українських наукових фахових виданнях, 4 – в іноземних наукових періодичних виданнях, 10 – в інших наукових виданнях, а також 3 – у співтворстві (Програми розвитку дітей дошкільного віку «Я у Світі»).

Дисертаційна робота – ґрунтовна за своїм науково-аналітичним змістом і вагома за практично корисними параметрами: складається із вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел (726 найменувань, з яких 39 – іноземні) та додатків. Загальний обсяг становить 595 сторінок. До основного тексту додано 22 таблиці та 26 рисунків.

Основні результати дослідження, його положення й висновки можуть бути використані здобувачами вищої освіти, науково-педагогічними працівниками закладів вищої освіти, які реалізують професійну підготовку фахівців для системи дошкільного виховання, науковцями, аспірантами, педагогами-практиками.

АКАДЕМІЧНЕ ДОПОВНЕННЯ ДО ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

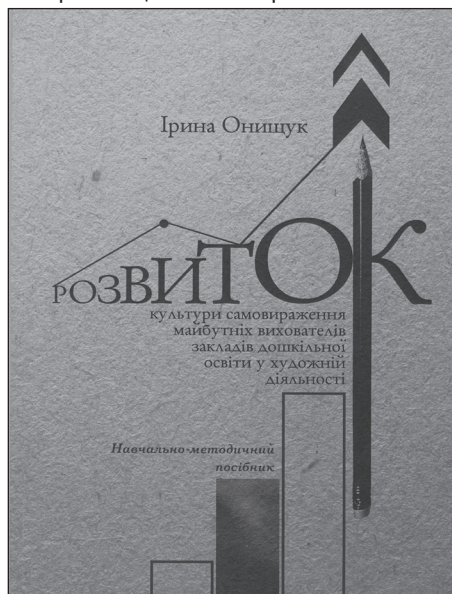
Академічним доповненням дисертаційної роботи доктора педагогічних наук, доцента кафедри теорії і методики дошкільної та початкової освіти Ірини Онишук «Теоретико-методичні засади розвитку культури самовираження майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у художній діяльності» та однойменне із дисертаційною темою монографічне дослідження.

У згаданому навчально-методичному посібнику, рекомендованому до друку Вченою радою нашої академії, розкриваються теоретичні та методичні засади розвитку культури самовираження педагогів системи дошкільного виховання в процесі та засобами їх художньої діяльності. Роботу рецензували доктор педагогічних наук, проректор з наукової роботи нашого навчального закладу, професор Валентина Бенера і доктор педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та методики початкової та дошкільної освіти Тернопільського НПУ імені Володимира Гнатюка Зіновій Онишків.

Автор посібника акцентує увагу на необхідності підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти до розвитку творчого самовираження зростаючої особистості у сучасному дошкільному закладі та водночас об'єктивує значення мистецтва, художньої діяльності в такому процесі. Для цього пропонується комплекс практичних матеріалів для розвитку культури самовираження як важливої складової особистісно-професійного становлення майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. Серед таких матеріалів – програми навчальних дисциплін, проектні та художньо-творчі завдання, тренінгові ігри та вправи. І теоретичний, і практичний матеріал посібника буде корисним здобувачам вищої освіти, науково-педагогічним працівникам, практикам закладів системи дошкільного виховання.

У посібнику наголошується, що одним із важливих завдань закладів вищої освіти є забезпечення балансу професійної та особистісної складових компетентності сучасного випускника через упровадження особистісно-орієнтованого підходу в практику підготовки вихователів ЗДО, що актуалізує проблему створення сприятливих умов розвитку індивідуального потенціалу кожного здобувача вищої освіти, його здатності до культурного самовира-

ження у професійній діяльності. Саме тому упродовж останніх десятиріч у психолого-педагогічній науці досліджується проблема творчої активності особистості, її самореалізації та самовираження як само-

утвердження засобами творчої діяльності. Навчальний посібник розпочинається аналізом загальнонаукових підходів до підготовки вихователів закладів дошкільної освіти, в якому висвітлюються ціннісні орієнтири особистісно-орієнтованої моделі підготовки фахівців ЗДО та йдеться про перехід від культури корисності, яка розглядала освіту як невиробничу сферу послуг, до культури гідності, що кваліфікує освіту як джерело соціальної компетентності особистості, перехід від знеособленої освіти до врахування індивідуальних особливостей кожного студента, до надання йому можливостей власного вибору та прийняття самостійних рішень. Так особистісно-орієнтована парадигма в освіті стає базовою ціннісною орієнтацією педагога, яка визначає його позицію у взаємодії з кожним вихованцем. А це означає, що для дійсного запровадження особистісно-орієнтованого підходу потрібне осучаснення освітнього процесу. Серед проблем, що в такому контексті вимагають негайного вирішення, науковці зосереджують увагу на актуалізації природного потенціалу сучасної молоді, на створенні сприятливих умов для самореалізації, самовираження, самовизначення та розвитку базових особистих якостей молоді

людини.

Розвиток молоді особистості розглядається у контексті інноваційного функціонування системи вищої освіти, особливо того її сектора, де здійснюється підготовка вихователів закладів дошкільної освіти – педагогів-гуманістів, завдання яких – першими реагувати на виклики сучасності, пом'якшувати їх світоглядно-соціальні негативи у контексті впливу на юну особистість і з цих позицій по-новому сприймати систему «педагог-дитина», створювати сприятливі умови для прояву вихованцями творчих і вільних форм активності, без яких неможливе особистісне зростання. Тому кожен педагог-фахівець покликаний виявляти «інноваційність» як здатність до оновлення, як відкритість усього нового. В такому розумінні, інноваційна освіта виступає як орієнтування на динамічні зміни в зовнішньому світі, насаперед у соціумі та в собі самому, як спрямування навчальних і виховних дій на розвиток креативного мислення та творчих здібностей вихованців, на забезпечення збалансованості індивідуальних і соціальних потреб особистості.

Значну увагу автор навчально-методичного посібника приділяє теоретичному обґрунтуванню проблеми розвитку культури самовираження педагога системи дошкільного виховання. Ця проблема вирішується через аналіз місії закладу вищої освіти – формування у молодого покоління відповідального ставлення до засвоєння, збереження та збагачення національних і світових культурних цінностей з одночасним оновленням змісту і технологій освіти в алгоритмі та напрямках, продиктованих життєвими реаліями. Сприймаючи освіту як феномен культури, автор стверджує, що культура й освіта, перебуваючи в особливому взаємозв'язку, виступають підґрунтям особистісно-професійного становлення майбутніх педагогів системи дошкільної освіти. І продовжує: вони повинні досягти високого рівня культури самовираження у соціально схвалених і прийнятних способах, бо будуть взірцями поведінки для своїх вихованців, передаватимуть їм уміння та моделі самовираження та самовиявлення, а це вимагає від педагога самоорганізованої діяльності. Тож опанування культурою, як процесом і результатом включення особистості у діяльнісне освоєння світу та способом вираження її особистісного ставлення до світу та до

себе самої у цьому світі, є функціонально необхідним сучасному педагогу.

Розкриваючи роль художньої діяльності як чинника розвитку гуманістичної складової культури самовираження педагога, автор орієнтується на роль мистецтва у розвитку особистості, на пізнавальний, естетичний і виховний аспекти взаємодії людини та мистецтва, на висвітлення інтегрованої сутності мистецтва та його функціонального впливу на людину. Наголошується, що мистецтво стає основою розвитку творчої індивідуальності педагога за умов залучення його до творчої діяльності на засадах педагогіки мистецтв, тобто методики застосування пізнавально-виховного і творчого потенціалу мистецтва у навчанні, вихованні та розвитку людини впродовж усього її життя. Мистецтво виступає інструментом збагачення пізнавального досвіду людини, підґрунтям культурних форм її самовираження як особистості, бо воно, як компонент предметної сфери, відображає об'єктивні властивості матеріальної дійсності, пов'язане з вираженням суб'єктивно-особистісного, внутрішнього, духовного життя людини.

Художня діяльність педагога закладу дошкільної освіти не самоціль, а засіб розвитку творчої активності учасників навчально-виховного процесу через створення та сприйняття творів мистецтва, бо естетичне ставлення до мистецтва завжди діалогічне і духовне спілкування молоді людини з мистецтвом впливає на її естетичні установки, смаки, ідеали, а через них – на її поведінку і діяльність. Тут необхідно враховувати, що вплив різних видів мистецтва на особистість найефективніше здійснюється через художню діяльність, через доступну участь у творчому процесі, що сприяє розвитку естетичного сприйняття дійсності, оволодінню особистістю художніми навиками та вміннями, формуванню у неї художнього кругозору та ціннісних орієнтацій у галузі мистецтва, збагаченню емоційної сфери, розвитку творчих здібностей. Таким чином, художню діяльність фахівці трактують як складну систему взаємопов'язаних дій психологічного і практичного характеру, спрямовану на сприйняття та оцінку творів мистецтва через усвідомлення їх художньої виразності з метою саморозкриття, самовираження та самореалізації особистості у відображенні, пізнанні та перетворенні навколишньої дійсності.

(Закінчення на стор. 6)